

LIKVAGNSBOD VID KLARA KYRKOGRÅRD

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fornlämning RAÄ Stockholm 103:1 (äldre stadslager), fastigheten Orgelpipan 10, Stockholms stad

Arkeologisk undersökning

Rapporter från Arkeologikonsult 2017:3094

MIKAEL BERTHEAU

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Till vänster i bild visas gaveln till Stadsrådet G. F. Åkerhielms familjegrav (Nr 104 på 1846 års karta) och i bakgrunden syns gravkapellet som anläggs 1889. Foto från NÖ.

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003

© Arkeologikonsult 2017

 Detta verk är licensierat under en Creative Commons Erkännande 4.0 Internationell Licens. Licens texten finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv> eller genom att skriva till Creative Commons, 543 Howard Street, 5th Floor, San Francisco, California, 94105, USA.

LIKVAGNSBOD VID KLARA KYRKOGRÅRD

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fornlämning RAÄ Stockholm 103:1 (äldre stadslager), fastigheten Orgelpipan 10, Stockholms stad

MIKAEL BERTHEAU

Arkeologisk undersökning

Rapporter från Arkeologikonsult 2017:3094

SAMMANFATTNING

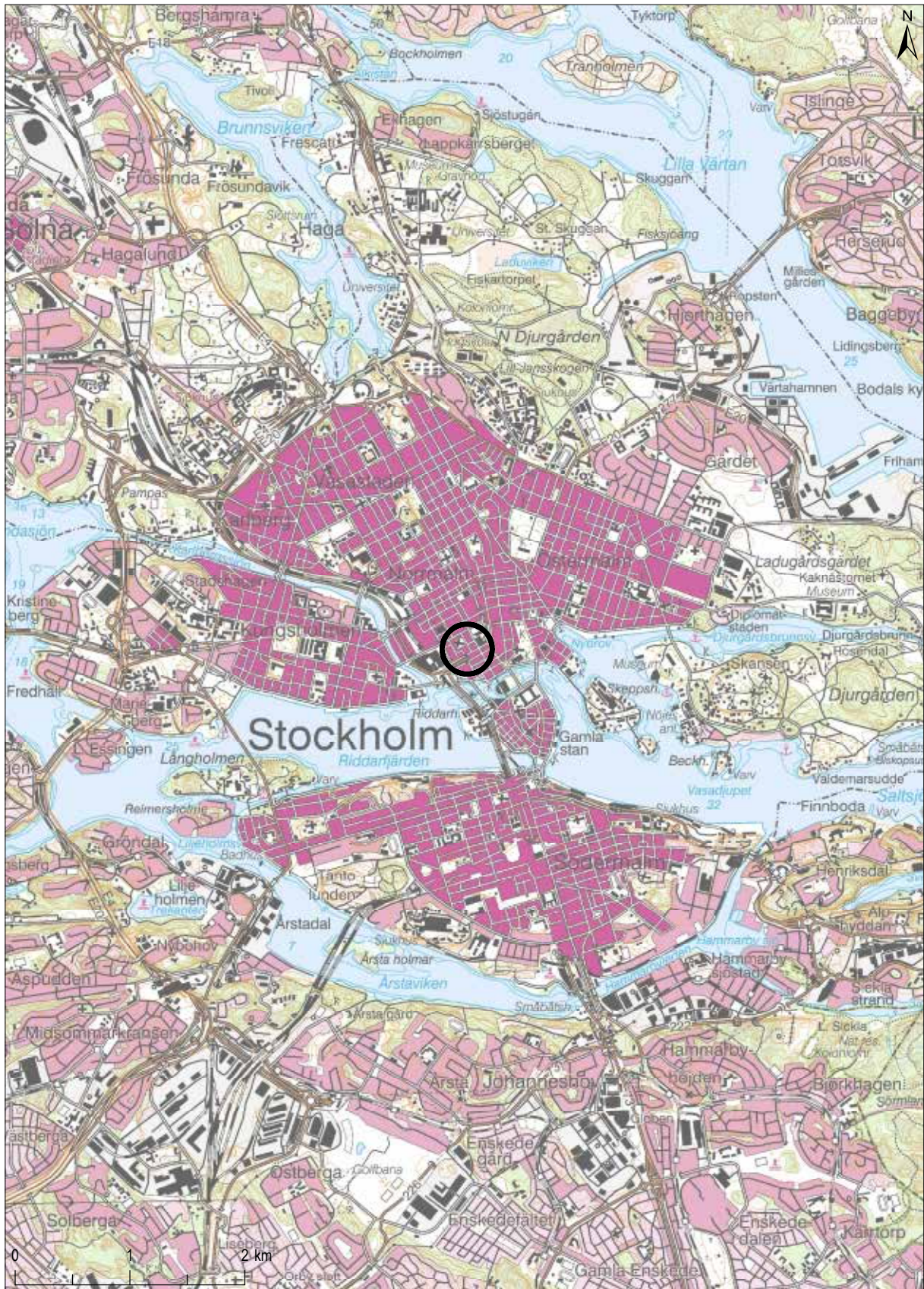
Med anledning av förestående schaktning för dränering i anslutning till del av Lillkyrkan inom fastigheten Orgelpipan 10 utförde Arkeologikonsult en arkeologisk schaktövervakning. Lillkyrkan är belägen i södra delen av Klara kyrkogård. Schaktet var ca 12 x 1 meter stort och 0,7–0,9 meter djupt. Västra delen av schaktet grävdes genom befintliga rör- och brunnschakt och saknade indikation på kulturlager och anläggningar. I östra delen av schaktet framkom en kraftig stensyll som var lagd dikt an emot nordöstra hörnet av befintlig byggnad. Grunden utgör norra långsidan av den byggnad som kan ses på 1846 års karta över Klara kyrka. Under 1800-talet användes

byggnaden som likvagnsbod och under första halvan av 1900-talet som redskapsbod. I samband med rivningarna av Klara kvarteren på 1950–1970-talen rivs byggnaden.

Byggnaden anläggs förmodligen under första halvan av 1700-talet då man uppför en länga med sammanbyggda gravkor utmed södra sidan av kyrkogården. I anslutning till stensylen hittades en fajansskärva som dateras till 1700-talet. Flera av dessa gravkor står kvar idag och Lillkyrkan är benämningen på det gravkapell som uppfördes år 1889.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
INLEDNING	7
SYFTE OCH GENOMFÖRANDE	7
BAKGRUND	8
RESULTAT OCH TOLKNING	10
REFERENSER	14
Litteratur	14
Otrycka källor	14
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	15

Figur 1. Undersökningsområdet markerat på Terrängkartan, skala 1:50 000.

INLEDNING

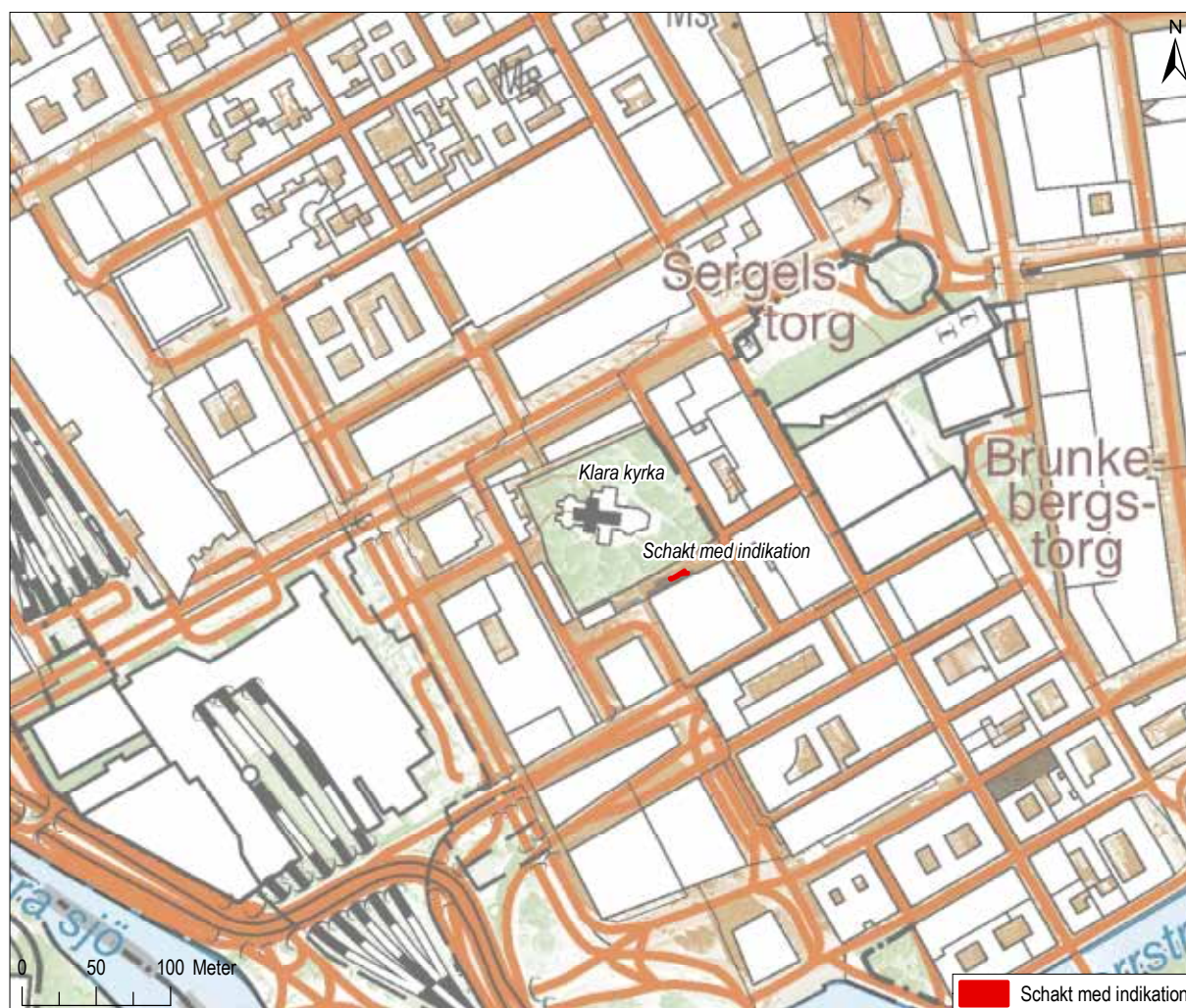
Den 15 augusti 2017 utförde Arkeologikonsult en arkeologisk schaktningsövervakning inom fastigheten Orgelpipan 10, RAÄ Stockholm 103:1 (äldre

stadslager), efter beslut av Länsstyrelsen i Stockholms län (Lst dnr 43111-17773-2017). Uppdragsgivare var Stockholms Domkyrkoförsamling.

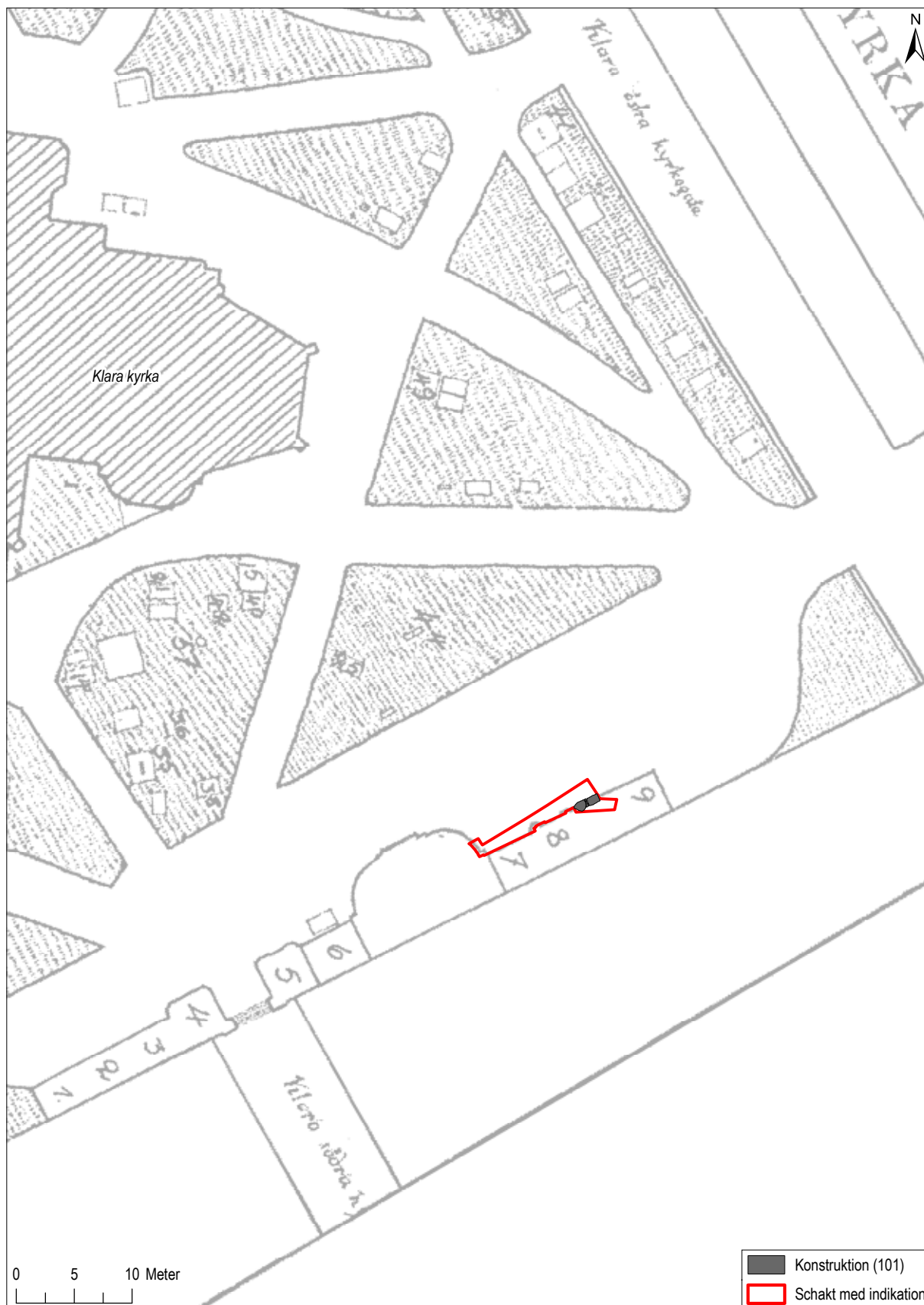
SYFTE OCH GENOMFÖRANDE

Syftet med schaktövervakningen var att dokumentera de lämningar och kulturlager som eventuellt kunde framkomma vid schaktningen. Schaktet grävdes med maskinstöd och för hand ned till ett djup av 0,7–0,9 meter. Påträffade lämningar mättes in och dokumenterades med fotografering och

skriftlig beskrivning. Digitala inmätningar med GPS var inte möjligt på grund av att höga hus och träd störde uppkopplingen. Detta medförde att alla inmätningar gjordes manuellt och utifrån befintliga huskroppar.

Figur 2. Schaktet markerat på Fastighetskartan, skala 1:5 000.

Figur 3. Schaktet med stensyll 101 utsatt på 1926 års karta, Stockholms domkyrkoförsamling. På den plats där gravkapellet idag står fanns tidigare en rad med gravkor. Nr 7 (103, gravkor nr 4) = gravkor 1774. Nr 8 (104) = Åkerhjelmiska familjegraven 1748. Nr 9 = kyrkans likvagnsbod som på 1920-talet användes som redskapsbod. Skala 1:500.

BAKGRUND

På platsen där Klara kyrka står idag låg under medeltiden Klara kloster. Nunnorna kallades för klarissinor och hade fått sitt namn efter den heliga Klara som föddes i Assisi 1194. Klarissorna utgjorde den kvinnliga delen av franciskanerorden. Den manliga motsvarigheten kallades i Sverige för gråbröder och i Stockholm låg deras kloster på Gråmunkeholmen, nuvarande Riddarholmen. Klara kloster grundades på 1280-talet efter en markdonation av Magnus Ladulås till klarisseorden. I samband med reformationen bestämdes på riksdagen i Västerås 1527 att klostret och klosterkyrkan skulle rivras.

Klara kyrka byggdes i tegel av Johan III under slutet av 1500-talet. I samband med den så kallade Klarabranden 1751 eldhärjades stora delar av kyrkan. Följande år återuppbyggdes kyrkan och år 1753 invigdes kyrkan på nytt. På 1650-talet hade kyrkogården samma yta som nu, förutom att den västra delen sträckte sig fram till nuvarande Klara Västra kyrkogata (Staf 1927, s. 205). 1723 började man bygga gravkor på Klara kyrkogård. På södra sidan av kyrkogården uppfördes ett gravkapell 1889 av F.G. Dahl på platsen för gravkor 103. Gravkapellet är sammanbyggt med äldre gravkor på vardera sida (figur 3). I den norra delen av kyrkogården finns ett benhus och två gravkor (Brandel 1927, s. 208).

Söder om den nuvarande kyrkan har klosterbyggnader påträffats vid flera tillfällen, framförallt rester av den västra och den södra längan (SR 389, SR 470, SR 341, SR 342, SR 346, SR 733, SR 1130, SR 1120 och 1148) (figur 4). Strax sydöst om det aktuella undersökningsområdet påträffades en timrad brunn när ett hus inom kvarteret Svalan revs på 1940-talet (SR 444). År 1992 gjordes en arkeologisk schaktningsövervakning strax norr om undersökningsytan (SR 1129). Schaktet följde en parkväg från Klara Östra kyrkogata mot väster till Klara Södra kyrkogata. Schaktet var 0,5 meter djupt och saknade indikation på kulturlager och anläggningar.

I samband med mögelsanering i bottenvåningen på nuvarande gravkapellet utförde Stockholms stadsmuseum en arkeologisk undersökning år 2001 (SR 300). Man undersökte åtta gravkammare i den södra gravkorslängan 103 under befintligt gravkapell. Gravkorslängan 103 uppfördes i mitten av 1700-talet och användes som begravningsplats fram till 1880-talet. I samband med anläggandet av gravkapellet år 1889 revs överbyggnaden till gravkorslängan 103 (Bergman 2003).

Figur 4. Tidigare undersökningar (SR) vid Klara kyrka med bakgrund av baskartan, skala 1:2 000.

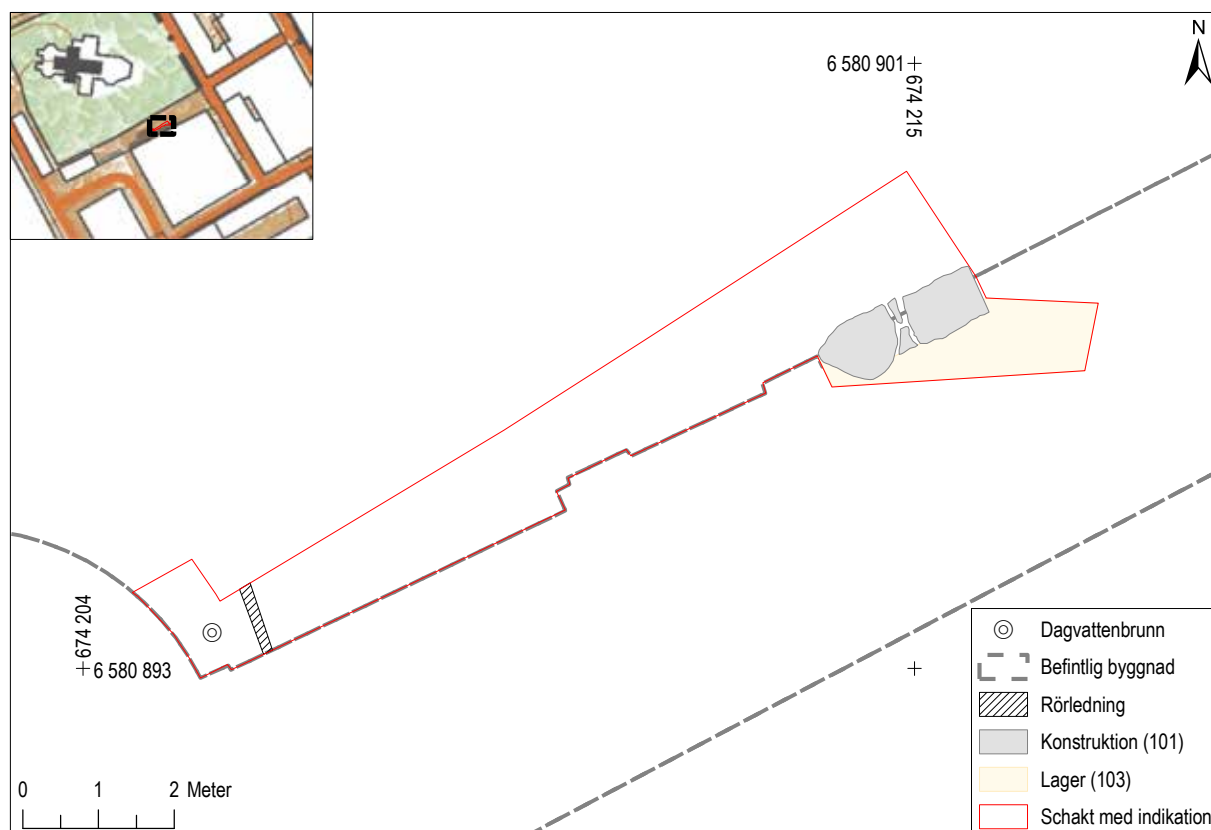
RESULTAT OCH TOLKNING

Schaktet grävdes strax norr om gravkor nr 7 och familjegrav nr 8 (figur 3 sid 8 och figur 5) i sydöstra delen av Klara kyrkogård. Schaktet var 12,5 meter långt och 0,9–3 meter brett. Djupet varierade mellan 0,7–0,9 meter.

Den västra delen av schaktet var stört av rörlednings- och brunsschakt ned till ett djup av 0,7–0,8 meter. I östra delen av schaktet framkom 0,28 meter under befintlig markyta en stensyll (101) som var orienterad i nordöstlig–sydvästlig riktning (figur 6). Grunden var 0,9 meter bred och var uppbyggd av ett skift med 0,3–1,2 meter stora skarpkantiga stenar. Däröver fanns rester av två murade stenskipt som var

bevarade till en höjd av 0,2 meter. Den murade delen var ca 0,5 meter bred. Stensyllen fortsätter i öster utanför schaktbegränsningen. Västra delen av syllen var lagd dikt an emot nordöstra hörnet av befintlig byggnad (familjegrav nr 8) och har samma sträckning som denna (figur 7). I anslutning till syllen hittades en fajansskärva som dateras till 1700-talet.

Strax söder om stensyllen framkom under grästorven ett upp till 0,8 meter tjockt utfyllnadslager (103). Det bestod av sandig silt uppblandat med tegelkross, kalkbruk, plastbitar, gummirör och sten. Fynd av djurben samt tre skärvor yngre rödgods.

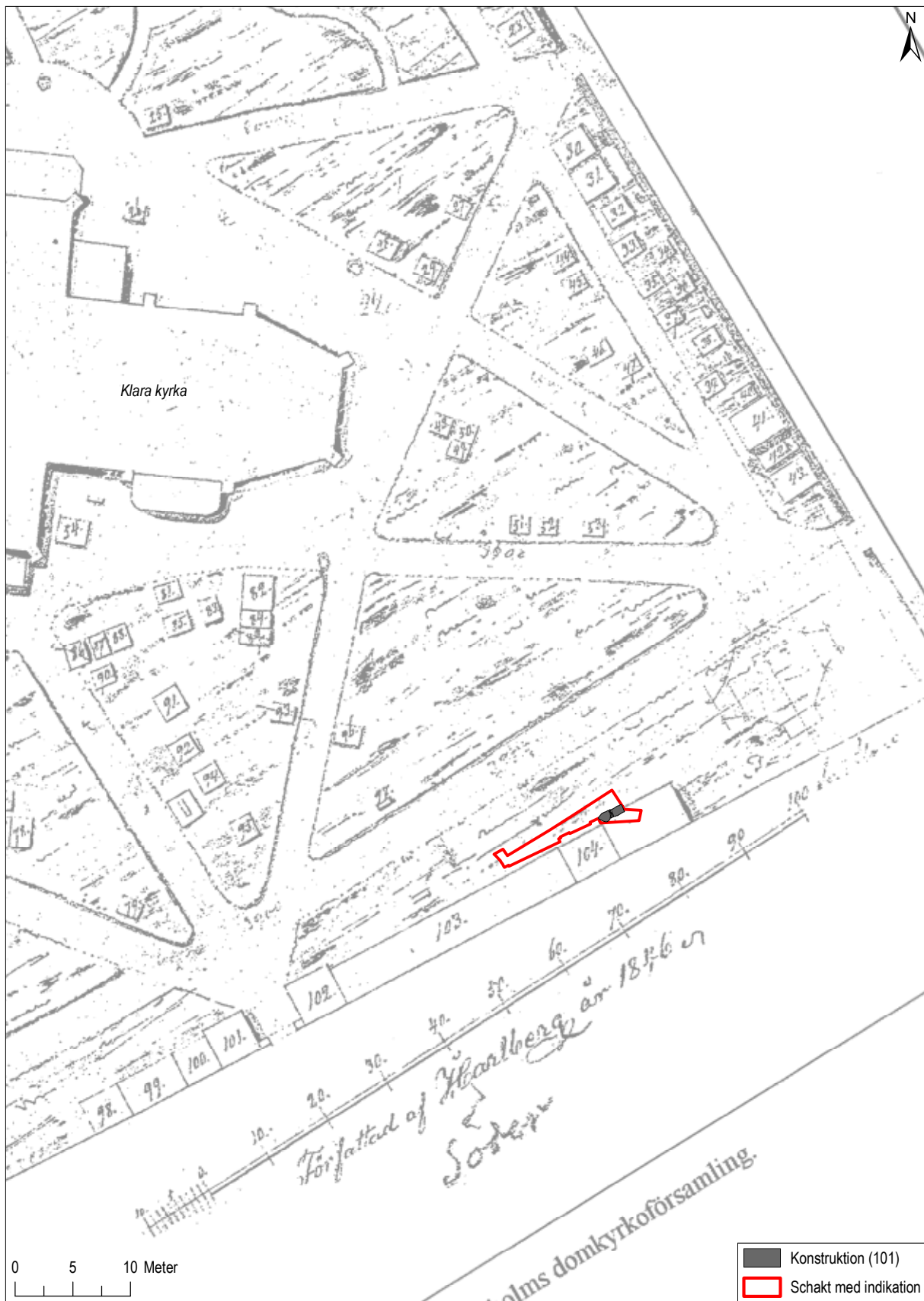
Figur 5. Planritning över schaktet som grävdes, skala 1:100. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:5 000.

Figur 6. Stensyll 101 som framkom i östra delen av schaktet. Foto från N.

Figur 7. Stensyll 101 som var lagd dikt an emot nordöstra hörnet till Åkerhjems familjegrav. Foto från NV.

Figur 8. Schaktet med stensyll 101 utsatt på 1846 års karta. Nr 102–103 = gravkor. Nr 104 = Åkerhjelmiska familjegraven. Skala 1:500.

Stensyllen (101) utgör del av norra långsidan av den byggnad som kan ses på 1846 års karta (figur 8 och 9). Enligt 1842 års gravbok tillhörde byggnaden kyrkan och användes då som likvagnsbod. På 1920-talet finns uppgift om att huset användes som

redskapsbod (Brandel 1927, s. 213). Byggnaden anläggs under 1700-talet då man uppför en rad med sammanbyggda gravkor längs med södra sidan av kyrkogården. I samband med den så kallade citysärningen under 1950–1970-talen rivs byggnaden.

Figur 9. I mitten syns Åkerhjelmiska familjegraven som är sammanbyggd med kyrkans likvagnsbod till vänster i bild. Till höger visas gravkapellet som byggdes 1889. Fotot är taget på 1920-talet.

REFERENSER

Litteratur

BERGMAN, A. *Klara kyrka. Gravkorslänga 103. Stockholms stad, Norrmalm, RAÄ 103. Arkeologisk undersökning 2001*. Stockholms stadsmuseum. Kulturmiljöavdelningen Arkeologisk rapport 2003:9.

BERGMAN, A., DYHLÉN-TÄCKMAN, I., EDENSTIG, N. & JOHANSSON, M. *Klara kyrkogård. Stockholms stad, Norrmalm, RAÄ 103. Arkeologisk undersökning 2000*. Stockholms stadsmuseum. Kulturmiljöavdelningen Arkeologisk rapport 2003:1.

BRANDEL, S. S. *Klara kyrka. II. Byggnadshistoria och inventering*. 1927. Stockholm.

STAF, N. S. *Klara kyrka. I. Församlingshistoria*. 1927. Stockholm.

Otrycka källor

Stadsarkeologiskt register (SR)

Stockholmskällan - www.stockholmskallan.se

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnummer:	3094
Länsstyrelsens diarienummer:	43111-17773-2017
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2017-05-26
Uppdragsgivare:	Stockholms Domkyrkoförsamling
Landskap:	Uppland
Län:	Stockholm
Socken:	Stockholm
Kommun:	Stockholm
Fastighet:	Orgelpipan 10
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Utförandetid fältarbete:	15 augusti 2017
Projektledare och rapportansvarig:	Michael Bertheau
Planer och layout:	Ida Söderström
Kvalitetssäkring:	Michél Carlsson
Fynd:	Inga fynd tillvaratagna

Rapporter från Arkeologikonsult 2017:3094